

Selma Lagerlef

CAR PORTUGALIJE

Priča iz Vermlanda

Preveo
Milan Perić

PRVI DEO

USTREPTALO SRCE

Iako je postajao sve stariji, Jan iz Skrolike se nikad nije mogao umoriti od priče o danu kad je njegova devojčica došla na svet.

Rano ujutro otišao je da dovede babicu i druge pomagače, ali je onda celo jutro i dobar deo popodneva proveo sedeći u šupi, na panju za cepanje drva, bez ikakvog drugog posla osim da čeka.

Napolju je lilo kao iz kabla, pa je i on dobio svoje sledovanje pljuska, iako bi se moglo reći da je sedeo pod krovom. Kiša je dopirala do njega u obliku vlage kroz pukotine u zidovima i kapi sa šupljeg krova, a onda je odjednom, kroz otvor šupe bez vrata, vetar sručio pravi potop na njega.

„Pitam se samo da li iko misli da sam srećan što dolazi ta beba”, promrmljao je s mesta gde je sedeo, šutnuvši u isto vreme mali prut tako da je ovaj odleteo preko celog dvorišta. „Zato što je to najgora nesreća koja je mogla da me zadesi! Kad smo se Katrina i ja venčali, to je bilo zato što nam je dojadilo da dirinčimo kao služavka i radnik za Erika iz Fale i što smo želeli da imamo sopstveni krov nad glavom, ali sigurno ne zato da bismo imali decu.”

Spustio je glavu u šake i teško uzdahnuo. Bilo je jasno da su ta hladnoća i vlaga i to dugo turobno čekanje imali neke veze s njegovim lošim raspoloženjem, ali daleko od

toga da su bile jedini uzrok. Pravi razlog njegovog jadikovanja bilo je nešto mnogo ozbiljnije.

„Moram da radim”, pomislio je, „da radim svakog dana od ranog jutra do kasne večeri, ali sam dosad bar noću imao mira. Sad će, izgleda, to dete drečati po celu noć, pa ni tad neću imati nikakvog odmora.”

Potom je zapao u još veći očaj. Sklonivši šake s lica, tako ih je snažno lomio da su mu pucali zglobovi prstiju.

„Dosad smo se prilično dobro snalazili jer je Katrina mogla ići da radi kao i ja, ali sad će morati da sedi kod kuće i da se brine o bebi.”

Zurio je ispred sebe tako smrknuto, kao da je video sâm u Glad kako se prikrada preko dvorišta i ide pravo u njegovu kolibu.

„Jeste”, rekao je i udario obema šakama po panju da bi potvrdio svoje reči, „samo kažem – da sam samo znao, onda kad je Erik iz Fale došao da mi ponudi da sagradim kuću na njegovoj zemlji i dao malo starog drveta za malu kolibu, da sam tada samo znao da će uslediti ovo, sve bih to radije odbio i ostao da do kraja života živim na tavanu štale u Fali.”

Znao je da su to teške reči, ali nije osećao nikakvu želju da ih povuče.

„Ako bi se nešto desilo...”, počeo je – jer sad je već bio u tako teškom stanju da ne bi mario ni ako bi se detetu desila neka nesreća pre nego što dođe na ovaj svet – ali nikad nije dovršio to što je hteo da kaže jer ga je prekinulo slabo pištanje s druge strane zida.

Šupa za drva je bila pripojena uz samu kolibu. Kad je oslušnuo, iznutra je začuo cijuk za cijukom. Naravno, odmah je shvatio šta to znači, i sad je dugo ćutke sedeo, ne pokazujući nikakvu tugu ni radost. Konačno je slegnuo ramenima:

„Pa, najzad je tu! A sad bi me, za boga miloga, morali pustiti da uđem u kuću da se ogrejem!”

Ali ni to olakšanje mu nije stiglo tako brzo, nego je i

dalje trebalo da sedi i čeka još satima.

Kiša je i dalje pljuštala, vetar se pojačao, a iako je bio tek kraj avgusta, vreme je bilo loše kao nekog novembarskog dana.

Povrh svega toga, neko vreme je razmišljao o nečem drugom, zbog čega je postao još žalosniji. Osetio se omalovaženo i skrajnuto.

„Pored babice, unutra su s Katrinom još tri žene”, rekao je u pola glasa. „Bar se jedna od njih mogla potruditi da dođe i da mi kaže da li je dečak ili devojčica.”

Sedeo je i slušao kako lože vatru u peći. Video je da su otrčale do bunara po vodu, ali izgleda da niko nije bio svestan njegovog prisustva.

Iznenada je poklopio oči šakama i počeo da se ljulja napred-nazad.

„Dragi moj Jane Andešone”, rekao je, „šta nije u redu s tobom? Zašto ti sve ide tako loše? Zašto si uvek tako tužan? I zašto se nisi oženio nekom lepom mladom devojkom umesto tom matorom Katrinom iz štale Erika iz Fale?”

Bio je tako neizrecivo ojađen! Čak mu je i nekoliko suza procurilo između prstiju.

„Zašto te tako slabo cene u parohiji, dobri moj Jane Andešone? Zašto te uvek stavljaju iza drugih? Znaš da ima onih koji su isto toliko siromašni kao ti i koji nisu ništa bolji radnici, ali nikog tako ne zanemaruju kao tebe. Šta to nije u redu s tobom, dragi moj Jane Andešone?”

To je bilo pitanje koje je sebi i ranije često postavljao, mada uzalud, pa ni sad nije imao nade da će pronaći odgovor na njega. A možda ipak nije greška do njega, kad se sve uzme u obzir. Možda je pravo objašnjenje bilo da su i Bog i ljudi nepravedni prema njemu.

Kad je došao na tu pomisao, sklonio je šake s očiju i pokušao da izgleda odlučno.

„Ako ikad više ponovo uđeš u sopstvenu kuću, dobri moj Jane Andešone”, rekao je, „nećeš ni pogledati u dete,

nego ćeš otići pravo do peći da se ugriješ, bez ijedne reči.

„Ili da možda odmah ustaneš i odeš! Sad više ne moraš da sediš ovde kad znaš da je sve gotovo. Možda da pokažeš Katrini i ostalim ženama da si čovek s kojim se ne treba igrati...”

Samo što nije ustao, kad se na ulazu šupe pojavila gazdarica Fale. Naklonila mu se tako lepo i zamolila ga da uđe u kolibu i da vidi dete.

Da ga je pozvao bilo ko drugi, a ne lično gazdarica Fale, nije izvesno da li bi uopšte pošao, koliko je bio ljut. Za njom je morao da pođe, naravno, ali nije žurio. Pokušao je, najbolje što je mogao, da poprими izgled i držanje koje je imao Erik iz Fale kad je prelazio preko poda parohijskog doma da stavi listić u glasačku kutiju, i prilično dobro je uspeo da izgleda isto toliko svečano i mrzovoljno.

„Izvoli unutra, Jane!”, rekla je gazdarica Fale, otvarajući mu vrata. Istovremeno je zakoračila u stranu da ga propusti.

Na prvi pogled, video je da je unutra sve očišćeno i sređeno. Lonče za kafu je stajalo na ivici peći da se hladi, a na stolu pored prozora su bile postavljene gazdaričine šoljice za kafu na snežnobelom stolnjaku. Katrina je ležala na krevetu, a dve žene, koje su tu došle da pomognu, stajale su naslonjene uza zid da bi on mogao jasno videti kako je sve sređeno.

Ispred stola s kafom stajala je babica s jednim smotuljkom u naručju.

Jan nije mogao da ne pomisli kako izgleda da je bar jednom u životu on u centru pažnje. Katrina ga je nežno pogledala, kao da želi da ga pita da li je zadovoljan njome. I druge žene su usmerile pogled k njemu, kao da čekaju pohvale za sve nevolje kroz koje su prošle zbog njega.

Ali nije tako lako izgledati oduševljeno kad ste celog dana sedeli smrznuti i zlovoljni! Jan nije mogao da skloni s lica taj izraz Erika iz Fale, pa je i dalje stajao bez reči.

Onda je babica koraknula napred. Koliba je bila tako malena da je babica samo tim jednim korakom došla tik do njega tako da je mogla da mu stavi bebu u naručje.

„Sad će Jan da pogleda curicu, ono što ja zovem *prava beba!*”, rekla je babica.

I Jan je stajao tu, držeći u rukama nešto meko i toplo, uvijeno u velik šal. Krajevi šala su bili podvijeni tako da je video malo naborano lice i smežurane ručice. Pitao se šta te žene očekuju da radi s ovim što mu je babica stavila u naručje, kad je osetio iznenadan udar, koji je potresao i njega i dete. Nije došao ni od koga drugog, a Jan nije mogao da shvati da li je prošao preko devojčice na njega ili preko njega na devojčicu.

Ubrzo mu je srce u grudima zalupalo kao nikad ranije i sad mu više nije bilo hladno i nije se osećao tužno ni uznemireno, a nije bio ni ljut, nego je sve bilo dobro. Jedino ga je brinulo što nije mogao da shvati zašto mu u grudima lupa i udara kad nije ni igrao, ni trčao, niti se peo po strmim brdima.

„Draga gospođo”, rekao je babici, „stavite ruku ovde da osetite moje srce! Mislim da kuca tako čudno.”

„Pa to je lupanje srca”, rekla je babica. „Možda to i inače ponekad imate?”

„Ne, nisam to imao nikada ranije”, uveravao ju je. „Nikad ovako.”

„Osećate li se loše, onda? Da li vas negde boli?”

Ne, nigde ga nije bolelo.

U tom trenutku babica nije mogla da shvati šta mu je. „U svakom slučaju ću uzeti dete od vas”, rekla je.

Ali sad je Jan osetio da ne želi da se odvoji od deteta.

„Ne, pustite me da je još držim!”, rekao je.

Mora da su mu tada žene pročitale u očima ili čule u glasu nešto što im je bilo milo jer su se babici iskrivila usta, a ostale žene su prasnule u smeh.

„Zar vama, Jane, nikad nije bilo toliko stalo do nekoga da vam je zalupalo srce?”, upitala je babica.

„Ma, neee”, rekao je Jan.

Ali mu je u isti čas postalo jasno zbog čega mu se srce pokrenulo. I ne samo to, već je počeo i da shvata šta to celog života nije bilo u redu s njim. Oni koji ne mogu da osete svoje srce ni u radosti ni u tuzi, svakako se ne mogu smatrati pravim ljudskim bićima.

KLARA FINA GULEBORG

Sledećeg dana, Jan iz Skrolike je s devojčicom u naručju satima stajao na vratima kolibe i čekao.

I to čekanje je bilo dugo, ali sad je bilo potpuno drugačije nego prethodnog dana. Sad je stajao u tako dobrom društvu da se nije mogao ni umoriti ni obeshrabriti.

Nije mogao da opiše koliko se lepo oseća kad drži to malo toplo telo pribijeno uz sebe. Pomislio je da je dosad bio prilično ogorčen i neprijatan, čak i prema sebi, ali sad su u njemu bili samo blaženstvo i milina. Nikad nije ni sanjao da bi samo ljubav prema nekome mogla toliko da oraspoloži čoveka.

Nije stajao na pragu bez razloga, što bi se moglo i pretpostaviti. Postojalo je nešto važno što će nastojati da reši dok stoji tu.

Celo jutro su on i Katrina pokušavali da izaberu ime za dete. Dugo su se time bavili, ali nisu mogli da se odluče.

Na kraju je Katrina rekla: „Ne mogu da ti dam nikakav drugi savet, nego da uzmeš devojčicu i da staneš s njom na prag. Onda možeš da pitaš prvu ženu koja tu prođe kako se zove, a ime koje ona tada pomene moramo dati devojčici, bilo ono ružno ili lepo.”

Ali koliba je bila malo zabačena. Nije se često dešavalo da bilo ko prođe pored njih. Jan je dugo stajao na pragu, ali niko nije došao. A bio je i oblačan dan, mada

nije padala kiša, i nije bilo vetrovito ni hladno, nego malo sparno. Da nije držao devojčicu u naručju, obeshrabrio bi se.

„Dragi moj Jane Andešone”, rekao je sam sebi, „moraš imati na umu da živiš na dalekom kraju jezera Duv, u Askedalarni, gde ima samo jedno pravo imanje, a ostalo su samo male ribarske kolibe. Koga ćeš ovde naći s imenom koje je dovoljno lepo da ga daš svojoj devojčici?”

Ali, što se tiče ćerke, nikad nije posumnjao da će sve ići kako treba. Stajao je i gledao dole prema jezeru Duv, ne želeći da vidi koliko je, u svom stenovitom basenu, odvojeno od čitavog naselja. Pomislio je da bi se lako moglo desiti da neka otmena dama, s uzvišenim imenom, dođe čamcem iz pravca fabrike u Duvnesu, na južnoj obali jezera. Bio je gotovo siguran da će se to dogoditi samo zbog devojčice.

Dete je sve vreme spavalo, pa je, što se nje tiče, mogao da stoji tu i čeka koliko god želi. Ali brigu mu je zadavala Katrina! Svakog časa bi ga zapitkivala da li je već neko naišao. Jer sad sigurno više nije dobro da i dalje stoji napolju s bebom.

Jan je usmerio pogled prema Storsnipi, visokom vrhu koji se uzdizao nad malim gajevima i baštama Askedalarne, kao kula stražara na vrhu neke ogromne tvrđave koja drži podalje sve strance. Ipak bi se moglo desiti da je neka fina dama, koja je bila gore na vrhu da gleda taj predivni predeo, pri povratku pogrešno skrenula i zalutala prema Skroliki.

Smirio je Katrinu najbolje što je mogao. Dete je bilo sasvim bezbedno, uverio ju je. Kad je već stajao toliko dugo, hteo je da sačeka još koji minut.

Na vidiku nije bilo žive duše, ali je bio siguran da će pomoć stići, ukoliko bude istrajao. Ne može biti drugačije. Ne bi ga iznenadilo ni da se pojavi neka kraljica, vozeći se u zlatnim kočijama preko planina i kroz šipražje, da bi dala svoje ime njegovoj devojčici.

Prošlo je još neko vreme, i znao je da će uskoro pasti mrak i da više neće moći da stoji tu. Katrina je pogledala na sat i ponovo ga je zamolila da uđe.

„Samo se strpi na trenutak!”, rekao je. „Mislim da vidim nešto kako se pomalja tamo, na zapadu.”

Nebo je celog dana bilo prekriveno oblacima, ali se u tom trenu pojavilo sunce, probijajući se iza oblaka, i bacilo nekoliko zraka dole na dete.

„Ne čudim se što hoćeš da baciš pogled na ovu curicu pre no što zađeš”, rekao je Jan Suncu. „Ona je nešto što vredi videti!”

Sunce se probijalo sve jače i bacalo crvenu svetlost i po detetu i po kolibi.

„Možda ti hoćeš da joj kumuješ?”, rekao je Jan.

Sunce nije odgovorilo ništa na to. Samo je još jednom zasjalo, veliko i crveno, a onda je navuklo na sebe veo od oblaka i nestalo.

Onda se ponovo začula Katrina. „Da li je neko bio tamo?”, upitala je. „Pomislila sam da te čujem kako razgovaraš s nekim. Bolje je da sad uđeš.”

„Evo, sad dolazim”, rekao je dok je ulazio. „Upravo je prošla jedna mnogo fina dama! Ali je bila u tako velikoj žurbi da sam jedva imao vremena da još kažem 'dobar dan' pre nego što je otišla.”

„Zaboga! Kako neprijatno, i to posle toliko dugog čekanja. Zar nisi imao priliku da je pitaš kako se zove?”

„Jesam, zove se Klara Fina Guleborg* – toliko sam izvukao iz nje.”

„*Klara Fina Guleborg!* To će biti previše otmeno ime”, rekla je Katrina, ali nije više prigovarala.

Ali Jan iz Skrolike se istinski divio samom sebi što je uspeo da pronađe nešto tako divno kao što je kumovanje Sunca njegovom detetu. Stvarno je postao drugačiji čovek od onog trena kad mu je ta devojčica stavljena u naručje!

* Ime čine epiteti: sjajna, divna i zlatna kao sunce. (Prim. prev.)

O AUTORKI

Selma Lagerlef (1858–1940) jedna je od
najpoznatijih švedskih književnica.
Doktorirala je književnost na Univerzitetu Upsala.
Postala je prva žena dobitnica
Nobelove nagrade za književnost,
a dela su joj prevedena na više svetskih jezika.

Svetska publika je najviše poznaje po delima
Gesta Berling, *Jerusalim* i
Saga o Nilsu Holgersonu.